

**תוכנית להקמת פיילוט
להפקת נפט מפצלי שמן
בשפלת יהודה -
עמדת רשות הטבע והגנים**

כתב : זאב הכהן

תמוז תשע"ד - יולי 2014

כללי

שטח הרישיון אותו קיבלה חברת IEI מתפרס על-פני כ-238,000 דונם בחבל עדולם ובחבל לכיש, שטחים בעלי ערכי טבע נוף ומורשת מהראשונים במעלה. לגבי השפעתה של התוכנית על הסביבה ישנן שאלות רבות, שרק לחלקן יש מענה. רשות הטבע והגנים טוענת בקול ברור, שהפקה מסחרית של נפט בשיטה הנדונה תגרום לנזק לאזור החשוב, נזק שמחייב אותנו כגוף המופקד על שמירתם של ערכי האזור, לאמץ את הגישה של זהירות מונעת ולהתנגד להפקה המסחרית. עמדה זו היא שמביאה אותנו להתנגד גם לפיילוט כפי שיוסבר להלן. עמדה זו מבוססת על מידע רב, המוצג גם במסמכי חברת IEI.

חשיבות האזור

במסמך הסביבתי שהוגש על-ידי חברת IEI נכתבו בין השאר הדברים הבאים: **"שטח הרישיון משתרע בשפלת יהודה, בשטחי חבל עדולם וחבל לכיש. אזור זה מתאפיין ברצף שטחים פתוחים נרחבים המכילים שפע ערכי טבע, נוף ומורשת אדם... בשל מאפייניו היחודיים, הוכר אזור שפלת יהודה כמרחב שמתקיימת בו רגישות נופית ואשר שטחים רבים בו מיועדים לשימור בכל התוכניות החלות עליו".**

אקולוגיה: שפלת יהודה מהווה אזור מעבר ומפגש בין אזורים ביו-גיאוגרפיים עולמיים דבר זה מקנה לה חשיבות לשימור אף בקנה מידה עולמי. באזור זה נפגשים מינים מדבריים (שמוצאם ממדבריות אפריקה), מינים אירו-טורניים (שמוצאם מאסיה) ומינים ים תיכוניים. האזור עשיר במינים רבים, מהווה גבול תפוצה לרבים, ולפיכך רבות בו שמורות הטבע. המיקום המרכזי הופך את האזור כולו למסדרון אקולוגי חשוב, כך שגם השטחים שאינם מוגדרים סטוטורית כשמורות טבע או גנים לאומיים, חשובים לשמירת הטבע האזורית והארצית. בשנת 1997- פרסמה רשות שמורות הטבע (לפני האיחוד עם רשות הגנים) מסמך הדן בהערכתם של שטחים פתוחים (**שקדי י. (1997). הערכת השטחים הפתוחים הטבעיים במרחב שבין נצרת לבאר שבע לצרכי שמירת טבע: אספקט הביולוגי. רשות שמורות הטבע**) מסמך זה עומד על חשיבותו הרבה של האזור הנדון. הצגת המסמך לדיון בפני הולנת"ע הביאה ליוזמה להקים באזור מרחב ביוספרי. מאז, המסמכים הרבים שנכתבו במסגרת הליך תכנונו של המרחב הביוספרי, הפכו להיות מסמכים מנחים לכל הליך תכנוני.

בשנת 2000 פורסם ברשות הטבע והגנים מסמך בנושא מסדרונות אקולוגיים ככלי לשמירת טבע (**שקדי י., שדות א. (2000). מסדרונות אקולוגיים בשטחים פתוחים: כלי לשמירת טבע. חטיבת המדע, רשות הטבע והגנים**). המסמך עומד על החשיבות הרבה בשמירה על שטחים רצופים וגדולים ככלי בר קיימא לשימור מערכות אקולוגיות וגם הוא מזהה את שפלת יהודה כחוליה חשובה וחיונית במסדרון האקולוגי.

מורשת (תרבות) ונוף: האתרים באזור מייצגים תקופות רבות בהווה הישראלית. השילוב שבין שטחי טבע נרחבים לשטחי החקלאות השזורים בהם ואתרי המורשת, משמרים את תמונת נוף התנכ"י הקדום של הארץ. מבין סיפורי המורשת די אם נזכיר את, התלים המקראיים, מלחמות שאול בפלישתים וצמיחתו של דוד כמנהיג עם ישראל בעמק האלה, מסע סנחריב מלך אשור, ומערות המסתור של בר-כוכבא ואנשיו באזור עדולם. בשנת 2010 פרסמנו ברשות הטבע והגנים בשיתוף עם הוועד הישראלי לאונסקו מסמך העוסק בהגדרתם של נופי תרבות (**שר שלום א. ושות**

(2010) "נופי תרבות בישראל" – רשות הטבע והגנים... אזור קרב דוד וגולית וארץ המערות שבאזור עדולם שהוגדרו במסמך כנופי תרבות לשימור, מקיפים כמעט את כל האזור הנדון. גם תמ"א 35 הגדירה בתוך האזור כ-3 מכלולי נוף לשימור.

לאחרונה הוכרז האזור של מערות בית גוברין ותל מראשה כאתר מורשת עולמית. האתר שהוכרז מהווה חלק ממכלול של ארץ המערות הפרוס על-פני האזור כולו. הכרזה זו מצביעה על חשיבות האזור לא רק בראייה מקומית/אזורית אלא גם בראייה בין-לאומית. הכרה זו של המרחב כאתר מורשת עולמי מטילה מגבלות של פיתוח במרחב ובין השאר שוללת את האפשרות להקים בו מערך להפקת נפט מפצלי השמן.

טיילות: ערכי הטבע הנוף והמורשת שבאזור, השילוב שבין גנים לאומיים, שמורות טבע, יערות, ושטחי החקלאות, מקנים לו ערך חשוב כאזור לטיול, לבילוי ולנופש בחיק הטבע. הימצאותו של האזור במרכז הארץ הופכת אותו לזמין ומעלה את חשיבותו כאזור לשימור.

לפיכך, מסיבות של שמירת טבע נוף ומורשת, שפלת יהודה היא אחד האזורים החשובים לשימור בישראל. **עמדת רט"ג היא שאזור זה ראוי לשימור ולא לפיתוח כשדה ניסויים או כשדה להפקת נפט.**

קידום פיילוט על-פי חוק הנפט

הפרויקט מקודם על-פי חוק הנפט, חוק שנועד לסלול את הדרך להפקה מסחרית של נפט. השינויים בתקנותיו של החוק, לא משנים עובדה זו באופן מהותי. חוק הנפט מקנה זכויות בקרקע ליום, ומקדם הפקה מסחרית של נפט. גם אם מוסדות התכנון לא יאשרו את הפקת הנפט בעתיד, עדיין הזכויות של היזם להפקה תהיינה שרירות וקיימות. **לכן חובתנו ויושרנו המקצועי להתייחס גם ואולי בעיקר, למשמעויות שלב ההפקה המסחרית.**

תפקיד הפיילוט הוא לבחון היתכנות כלכלית שבעקבותיה תחל הפקה מסחרית בהיקף לא ידוע. בעקבות הפיילוט, אם יצליח, גם לפני כניסה להפקה מלאה, יוקמו קידוחים רבים, מטיישים, מאגרי מים, מתקנים לייצור אנרגיה ומערכות הובלה ותחבורה. הפיילוט שיבוצע כקידוח אנכי עם בקרה וניטור ממוקדים בשטח קטן, שונה במהותו משיטת ההפקה המסחרית שבה יבוצעו הקידוחים בצורה אופקית על שטח נרחב. בשל השוני המהותי, שאלות סביבתיות רבות לא יקבלו מענה.

שיטת ההפקה המתוכננת לשלב המסחרי מעולם לא נוסתה בהצלחה! כלומר, הפיילוט לא יאפשר הבנה של ההשלכות הסביבתיות, ואלה יתבררו בסדרה של ניסויים נוספים בשלבים הבאים, עד שעקב בצד אגודל, נקבל פרויקט מפיק נפט מול עינינו. ניתן לומר שגם השלבים שיבואו לאחר הפיילוט הם בעצם המשכו של הניסוי. ניסוי חשוב שכזה אסור שיתבצע באזור כה רגיש. גם לו יתואר שהיו בידנו תוצאות של פיילוט מוצלח מאזור אחר, לא ניתן היה לאשר את הניסוי הראשון בהפקה מסחרית באזור זה.

לפיכך, עמדת רשות הטבע והגנים היא, שניסוי שכזה שבמהותו הוא בלתי הפיך, אין לאשר בשפלת יהודה.

תושבי האזור

תושבי האזור רואים בחזונם את האזור כמקום המשלב שמירה על ערכי טבע, מורשת ונוף, עם פיתוח חקלאות ותיירות. התושבים מזהים בפרויקט פצלי השמן איום על כל מה שנבנה בשנים האחרונות. מותג של איכות חיים וקהילות מבוקשות ישתנה חלילה למותג של הפקת נפט, פיתוח תשתיות, מפגעי סביבה וזיהום אויר. מסיבה זו שלוש המועצות האזוריות שבתחום הרישיון מתנגדות מכל וכל לקיום הפרויקט בתחומן. **רשות הטבע והגנים שגם היא רואה חשיבות רבה בשמירת צביונו של האזור, מכירה בערך של שימור המרקם החשוב של התפתחות קהילות סביב חקלאות, תיירות וערכי הסביבה ורואה חובה לעמוד לימינם של התושבים.**

עצמאות כלכלית

על-פי החישובים קיימת לכאורה אפשרות להפקת נפט בשפלת יהודה למשך שנים רבות, בכמויות העולות על הצריכה המקומית של המדינה, ולא ניתן להתעלם מהקסם בעצמאות אנרגטית לאומית. מטרת הפיילוט היא לבחון שיטה חדשנית. שיטה שעד כה לא נמצאה יעילה במקומות אחרים בעולם. לעמדת רשות הטבע והגנים, יש לבחון את השיטה תחילה במקום אחר, בו ההשפעה על האדם, הסביבה, הנוף והטבע יכולה להיות הרסנית פחות. יש גם מקום להניח שטכנולוגיות הפקת אנרגיה ילכו וישתפרו וככל שיידרש שימוש במשאב פצלי השמן, הוא יישאר טמון בקרקע להחלטתם ולרווחתם של הדורות הבאים. כרשות ממשלתית המופקדת על שמירת ערכיה של ארץ מולדת, ארץ מורשת התנ"ך, המהווה ערך בקנה מידה עולמי, אנו מחויבים לומר: **לא ראוי לאשר פרויקט כזה כי "אין לנו ארץ אחרת"**. בחינה של הנושא בארץ, תוכל לבוא בחשבון, אם בכלל, רק לאחר פיתוח התהליך והתקדמותו בארצות אחרות, ארצות שלהן יש את המרחב הראוי להוות "מעבדה" סבירה לניסויים.

סיכום

לערכי הטבע הנוף והמורשת של האזור חשיבות בקנה מידה עולמי. בהיבט שמירת הטבע, האזור מהווה רצף של מסדרון אקולוגי וגבול תפוצה למינים רבים. היותו של האזור נקודת מעבר ומפגש ביו-גיאוגרפית, מקנה לו את חשיבותו הבין-לאומית.

בהיבט הנוף והמורשת, האזור שופע אתרי מורשת מכל התקופות ובראשם התלים המקראיים ומערכות המסתור של בר כוכבא. היותו של האזור זירת סיפור הקרבות שבין פלישתים לישראל ובין דוד לגלית, מהווה גולת כותרת בחשיבותו הבין לאומית כאזור המשמר נופי תנ"ך. מהצד האחד עומדים ערכי הטבע הנוף והמורשת ומהצד השני עומדת יוזמה להפקת נפט בשיטה הרסנית שטרם הצליחה להוכיח את עצמה.

קיימת סכנה שביצוע הפיילוט וההפקה המסחרית שלאחריו יחרבו את האזור כולו ויגרמו לנזק שקשה לאמוד.

למרות הקסם הכלכלי הנראה לכאורה בניצולו המידי של משאב פצלי השמן, שיטת ההפקה החדשנית שטרם נמצאה יעילה במקום אחר בעולם ואחריותנו לדורות הבאים, מחייבים אותנו להימנע בשלב זה מניצול המשאב ולשומרו לדורות הבאים. טרם בחינת הנושא בארץ, ממליצה רשות הטבע והגנים לבצע את הפיילוט וכן הפקה מסחרית במקומות אחרים בעולם. לפיכך, לעמדת רשות הטבע והגנים יש לעצור את המשך קידומה של התוכנית.